

**RÉPRÉSENTASI WANOJA DINA RUMPAKA KAWIH
ALBUM “KAGODA” ANU DIPOPULÉRKEUN KU DEWI AZKIYA
(Ulikan Struktural jeung Féminisme)**

SKRIPSI

diajukeun pikeun nyumponan salasahiji sarat nyangking gelar Sarjana Pendidikan
dina widang Pendidikan bahasa Sunda

ku

Fatimah Azzahra Sina Atmadipura

NIM 2105703

**PROGRAM STUDI PENDIDIKAN BAHASA SUNDA
FAKULTAS PENDIDIKAN BAHASA DAN SASTRA
UNIVERSITAS PENDIDIKAN INDONESIA
2025**

**RÉPRÉSENTASI WANOJA DINA RUMPAKA KAWIH
ALBUM “KAGODA” ANU DIPOLULÉRKEUN KU DEWI AZKIYA
(Ulikan Struktural jeung Féminisme)**

oleh

Fatimah Azzahra Sina Atmadipura

Sebuah skripsi yang diajukan untuk memenuhi salah satu syarat memperoleh gelar
Sarjana Pendidikan pada Fakultas Pendidikan Bahasa dan Seni

© Fatimah Azzahra Sina Atmadipura
Universitas Pendidikan Indonesia
2025

Hak Cipta dilindungi undang-undang.

Skripsi ini tidak boleh diperbanyak seluruhnya atau sebagian,
dengan dicetak ulang, difotokopi, atau cara lainnya tanpa ijin dari penulis.

LEMBAR PENGESAHAN

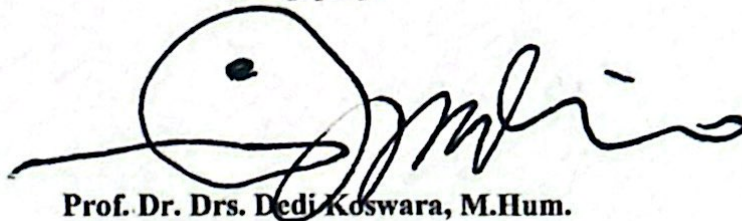
Fatimah Azzahra Sina Atmadipura

NIM 2105703

**RÉPRÉSENTASI WANOJA DINA RUMPAKA KAWIH
ALBUM “KAGODA” ANU DIPOPULÉRKEUN KU DEWI AZKIYA
(ULIKAN STRUKTURAL JEUNG FÉMINISME)**

Disaluyuan jeung disahkeun ku:

Pangaping I

Prof. Dr. Drs. Dedi Koswara, M.Hum.

NIP. 195906141986011002

Pangaping II

Prof. Dr. Retty Isnendes, S.Pd., M.Hum.

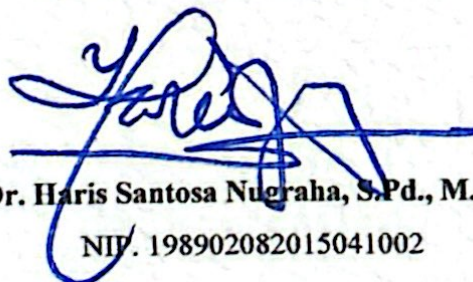
NIP. 197212021999032001

Kauninga ku:

Pupuhu Program Studi Pendidikan Bahasa Sunda

Fakultas Pendidikan Bahasa dan Sastra

Universitas Pendidikan Indonesia

Dr. Haris Santosa Nugraha, S.Pd., M.Pd.

NIP. 198902082015041002

RÉPRÉSENTASI WANOJA DINA RUMPAKA KAWIH ALBUM

“KAGODA” ANU DIPOPULÉRKEUN KU DEWI AZKIYA

(Ulikan Struktural jeung Féminisme)¹

Fatimah Azzahra Sina Atmadipura¹

ABSTRAK

Rumpaka kawih dina album “Kagoda” anu dipopulérkeun ku Dewi Azkiya mangrupa salasahiji karya sastra nu ngandung rupa-rupa unsur éstétika jeung réprésentasi wanoja. Ieu hal jadi dadasar pikeun ngalaksanakeun panalungtikan anu judulna “Réprésentasi Wanoja dina Rumpaka Kawih Album “Kagoda” anu dipopulérkeun ku Dewi Azkiya (Ulikan Struktural jeung Féminisme)”. Tujuan dina ieu panalungtikan nya éta pikeun mikanyaho unsur-unsur struktur puisi jeung kritik sastra féminis dina dalapan rumpaka kawih anu aya dina album “Kagoda”. Méthode anu digunakeun nya éta méthode déskriptif kualitatif kalayan sumber data utama nya éta dalapan rumpaka kawih dina album “Kagoda”, sarta sumber sékundér saperti buku jeung jurnal nu aya patalina jeung struktur sajak jeung kritik sastra féminis. Téhnik ngumpulkeun jeung nganalisis datana nya éta studi pustaka. Hasil panalungtikan nuduhkeun yén dina struktur puisi, masih kapanggih diksi anu masih kamalayan jeung wirahma kawih anu teu ngalagena, anu bisa mangaruhan kana harmonisasi jeung éstétika rumpaka. Dina kritik sastra féminis, kapanggih dua pola réprésentasi wanoja: kahiji, wanoja anu masih digambarkeun sacara lebay jeung gumantung ka lalaki; kadua, wanoja anu baruntak, wani nangtukeun jalan hirup sorangan, sarta sanggup kaluar tina kaayaan nu ngabalukarkeun nyeri batin. Hal ieu ngagambarkeun yén kawih-kawih dina album “Kagoda” henteu saukur nyaritakeun rasa cinta, tapi ogé ngébréhkeun posisi, perjuangan, jeung dinamika batin wanoja dina kontéks kabudayaan Sunda.

Kecap Galeuh: Kagoda, Kritik Sastra Feminis, Rumpaka Kawih, Struktur Sajak, Wanoja.¹

¹ Ieu skripsi diaping ku Prof. Dr. Dedi Koswara, M.Hum., miwah Prof. Dr. Retty Isnendes, S.Pd., M.Hum.

² Mahasiswa Pendidikan Bahasa Sunda, Fakultas Pendidikan Bahasa dan Sastra, Universitas Pendidikan Indonesia, Entragan 2021.

REPRESENTASI PEREMPUAN DALAM LIRIK *KAWIH* ALBUM

“*KAGODA*” YANG DIPOPULERKAN OLEH DEWI AZKIYA

(Kajian Struktural dan Féminisme)¹

Fatimah Azzahra Sina Atmadipura¹

ABSTRAK

Lirik *kawih* dalam album “Kagoda” yang dipopulerkan oleh Dewi Azkiya merupakan salah satu karya sastra yang mengandung berbagai unsur estetika dan representasi perempuan. Hal ini menjadi dasar untuk melakukan penelitian dengan judul “Representasi Perempuan dalam Lirik *Kawih* Album “Kagoda” yang Dipopulerkan oleh Dewi Azkiya (Kajian Struktural dan Feminisme)”. Tujuan dari penelitian ini adalah untuk mengetahui unsur-unsur struktur puisi serta kritik sastra feminis dalam delapan lirik *kawih* yang terdapat dalam album *Kagoda*. Metode yang digunakan adalah metode deskriptif kualitatif dengan sumber data utama berupa delapan lirik *kawih* dalam album tersebut, serta sumber data sekunder berupa buku dan jurnal yang berkaitan dengan struktur puisi dan kritik sastra feminis. Teknik pengumpulan dan analisis data dilakukan melalui studi pustaka. Hasil penelitian menunjukkan bahwa dalam struktur puisi, masih terdapat diksi yang lemah dan ritme lirik yang kurang konsisten, sehingga dapat memengaruhi harmonisasi dan estetika lirik. Dalam kritik sastra feminis, ditemukan dua pola representasi perempuan: pertama, perempuan yang masih digambarkan lemah dan bergantung pada laki-laki; kedua, perempuan yang memberontak, berani menentukan jalan hidupnya sendiri, dan mampu keluar dari situasi yang menimbulkan luka batin. Hal ini menunjukkan bahwa lirik-lirik dalam album “Kagoda” tidak hanya bercerita tentang cinta, tetapi juga mengungkapkan posisi, perjuangan, dan dinamika batin perempuan dalam konteks budaya Sunda.

Kata Kunci: *Kagoda*, Kritik Sastra Feminis, Lirik *kawih*, Perempuan, Struktur Puisi.²

³ Skripsi ini dibimbing oleh Prof. Dr. Dedi Koswara, M.Hum., dan Prof. Dr. Retty Isnendes, S.Pd., M.Hum

⁴ Mahasiswa Pendidikan Bahasa Sunda, Fakultas Pendidikan Bahasa dan Sastra, Universitas Pendidikan Indonesia, Angkatan 2021

**REPRESENTATION OF WOMEN IN THE LYRICS OF THE *KAWIH*
ALBUM “*KAGODA*” POPULARIZED BY DEWI AZKIYA**

(Structural and Feminist Studies)¹

Fatimah Azzahra Sina Atmadipura¹

ABSTRACT

The kawih lyrics in the album “Kagoda” popularized by Dewi Azkiya are one of the literary works that contain various aesthetic elements and representations of women. This is the basis for conducting a study entitled “Representation of Women in the Kawih Lyrics of the Album “Kagoda” Popularized by Dewi Azkiya (Structural and Feminist Studies)”. The purpose of this study is to determine the elements of poetic structure and feminist literary criticism in eight kawih lyrics contained in the album “Kagoda”. The method used is a qualitative descriptive method with the primary data source being eight kawih lyrics in the album, as well as secondary data sources in the form of books and journals related to poetry structure and feminist literary criticism. Data collection and analysis techniques were carried out through literature studies. The results of the study indicate that in the structure of the poem, there is still weak diction and inconsistent lyrical rhythm, so that it can affect the harmony and aesthetics of the lyrics. In feminist literary criticism, two patterns of female representation are found: first, women who are still depicted as weak and dependent on men; second, women who are rebellious, brave in determining their own path in life, and able to escape from situations that cause emotional wounds. This shows that the lyrics in the album “Kagoda” not only tell about love, but also reveal the position, struggle, and inner dynamics of women in the context of Sundanese culture.

Keywords: *Feminist Literary Criticism, Kagoda, Kawih lyrics, Poetic Structure, Women.*³

⁵ This thesis is guided by Prof. Dr. Dedi Koswara, M.Hum., and Prof. Dr. Retty Isnendes, S.Pd., M.Hum

⁶ Students of Sundanese language education, Faculty Of Language and Literature Education, Universitas Pendidikan Indonesia, Class of 2021

DAPTAR EUSI

LEMBAR PENGESAHAN	i
PERNYATAAN BEBAS PLAGIARISME	ii
PANGJAJAP	iii
SILOKANING HIRUP	viii
ABSTRAK	ix
ABSTRAK	x
<i>ABSTRACT</i>	xi
DAPTAR EUSI	xii
DAPTAR TABÉL	xiv
DAPTAR GAMBAR/BAGAN.....	xvi
DAPTAR SINGGETAN.....	xviii
BAB I BUBUKA.....	1
1.1 Kasang Tukang Panalungtikan.....	1
1.2 Rumusan Masalah	6
1.3 Tujuan Panalungtikan.....	6
1.3.1 Tujuan Umum	6
1.3.2 Tujuan Khusus.....	6
1.4 Mangpaat Panalungtikan.....	7
1.4.1 Mangpaat Tioritis	7
1.4.2 Mangpaat Praktis.....	7
1.5 Raraga Tulisan.....	7
BAB II TILIKAN PUSTAKA	9
2.1 Tilikan Pustaka.....	9
2.1.1 Strukturalisme dina Kawih Sunda.....	9
2.1.1.1 Strukturalisme	9
2.1.1.2 Kawih Sunda	17
2.1.1.3 Rumpaka Kawih	17
2.1.2 Féminisme	18
2.1.2.1 Sajarah Singget Féminisme.....	18

2.1.2.2 Kritik Sastra Féminis.....	19
2.2 Panalungtikan Saméméhna	22
2.3 Raraga Mikir	25
BAB III MÉTODE PANALUNGTIKAN	26
3.1 Desain Panalungtikan.....	26
3.2 Prosedur Panalungtikan.....	28
3.3 Téhnik Panalungtikan.....	29
3.3.1 Téhnik Ngumpulkeun Data	29
3.3.2 Téhnik Ngolah Data	30
3.4 Instrumén Panalungtikan.....	31
3.4.1 Instrumén Ngumpulkeun Data	32
3.4.2 Instrumén Ngolah Data	38
3.5 Data jeung Sumber Data Panalungtikan	47
3.5.1 Data	47
3.5.2 Sumber Data.....	47
BAB IV HASIL PANALUNGTIKAN JEUNG PEDARAN	49
4.1 Hasil Panalungtikan	49
4.1.1 Ulikan Struktural dina Rumpaka Kawih Album “Kagoda” anu dipopulérkeun ku Dewi Azkiya.....	50
4.1.1.1 Ulikan Struktural dina Rumpaka Kawih “Kagoda” anu dipopulérkeun ku Dewi Azkiya.....	50
4.1.1.2 Ulikan Struktural dina Rumpaka Kawih “Béntang Impian” anu dipopulérkeun ku Dewi Azkiya.....	61
4.1.1.3 Ulikan Struktural dina Rumpaka Kawih “Saguling” anu dipopulérkeun ku Dewi Azkiya.....	71
4.1.1.4 Ulikan Struktural dina Rumpaka Kawih “Layung Langit” anu dipopulérkeun ku Dewi Azkiya.....	79
4.1.1.5 Ulikan Struktural dina Rumpaka Kawih “Mumunggang Éndah” anu dipopulérkeun ku Dewi Azkiya.....	89
4.1.1.6 Ulikan Struktural dina Rumpaka Kawih “Nampi Serat” anu dipopulérkeun ku Dewi Azkiya.....	101

4.1.1.7 Ulikan Struktural dina Rumpaka Kawih “Teu Sangka” anu dipopulérkeun ku Dewi Azkiya.....	108
4.1.1.8 Ulikan Struktural dina Rumpaka Kawih “Sulaya Basa” anu dipopulérkeun ku Dewi Azkiya.....	115
4.1.2 Ulikan Kritik Féminisme dina Rumpaka Kawih Album “Kagoda” anu dipopulérkeun ku Dewi Azkiya.....	123
4.1.2.1 Kritik Féminisme Rumpaka Kawih “Kagoda”	123
4.1.2.2 Kritik Féminisme Rumpaka Kawih “Béntang Impian”	125
4.1.2.3 Kritik Féminisme Rumpaka Kawih “Saguling”	127
4.1.2.4 Kritik Féminisme Rumpaka Kawih “Layung Langit”	129
4.1.2.5 Kritik Féminisme Rumpaka Kawih “Mumunggang Éndah”	130
4.1.2.6 Kritik Féminisme Rumpaka Kawih “Nampi Serat”	132
4.1.2.7 Kritik Féminisme Rumpaka Kawih “Teu Sangka”	133
4.1.2.8 Kritik Féminisme Rumpaka Kawih “Sulaya Basa”	134
4.2 Pedaran Hasil Panalungtikan.....	136
4.2.1 Diksi Téks Kamalayan dina Rumpaka Kawih Album “Kagoda” anu Dipopulérkeun ku Dewi Azkiya.....	138
4.2.2 Wirahma Rumpaka Kawih Album “Kagoda” anu Teu Ngalagena	139
4.2.3 Wanoja anu Baruntak kana Kaayaan dina Rumpaka Kawih Album “Kagoda” anu Dipopulérkeun ku Dewi Azkiya	140
4.2.4 Wanoja anu Lebay dina Rumpaka Kawih Album “Kagoda” anu Dipopulérkeun ku Dewi Azkiya.....	149
BAB V KACINDEKAN JEUNG SARAN	152
5.1 Kacindekan.....	152
5.2 Implikasi.....	153
5.3 Rékoméndasi.....	153
DAPTAR PUSTAKA	155
LAMPIRAN.....	158
RIWAYAT HIRUP.....	235

DAPTAR TABÉL

Tabel 3.1 Instrumén Ngumpulkeun Data Struktur Batin Puisi	32
Tabel 3.2 Instrumén Ngumpulkeun Data Struktur Lahir Puisi	32
Tabél 3.3 Instrumén Ngumpulkeun Data Kritik Sastra Féminis	32
Tabél 3.4 Instrumén Ngumpulkeun Data Diksi.....	33
Tabél 3.5 Instrumén Ngumpulkeun Data Imaji Pangrasa	33
Tabél 3.6 Instrumén Ngumpulkeun Data Imaji Panénjo	33
Tabél 3.7 Instrumén Ngumpulkeun Data Imaji Pangrungu	33
Tabél 3.8 Instrumén Ngumpulkeun Data Imaji Taktil.....	34
Tabél 3.9 Instrumén Ngumpulkeun Data Kecap Kongkrit.....	34
Tabél 3.10 Instrumén Ngumpulkeun Data Gaya Basa Ngumpamakeun (<i>simile</i>)	34
Tabél 3.11 Instrumén Ngumpulkeun Data Gaya Basa Lalandian (<i>metafora</i>) ..	34
Tabél 3.12 Instrumén Ngumpulkeun Data Gaya Basa Rarahulan (<i>hiperbola</i>)	35
Tabel 3.13 Instrumén Ngumpulkeun Data Gaya Basa Mindoan (<i>repetisi</i>)	35
Tabél 3.14 Instrumén Ngumpulkeun Data Gaya Basa Mijalma (<i>personifikasi</i>)	35
Tabél 3.15 Instrumén Ngumpulkeun Data Gaya Basa Kadalon (<i>pleonasme</i>)..	35
Tabél 3.16 Instrumén Ngumpulkeun Data Purwakanti Pangluyu.....	36
Tabél 3.17 Instrumén Ngumpulkeun Data Purwakanti Maduswara	36
Tabél 3.18 Instrumén Ngumpulkeun Data Purwakanti Larasmadya.....	36
Tabél 3.19 Instrumén Ngumpulkeun Data Purwakanti Laraswekas	36
Tabél 3.20 Instrumén Ngumpulkeun Data Téma	37
Tabél 3.21 Instrumén Ngumpulkeun Data Nada (<i>tone</i>)	37
Tabél 3.22 Instrumén Ngumpulkeun Data Rasa (<i>feeling</i>).....	37
Tabél 3.23 Instrumén Ngumpulkeun Data Amanat.....	37
Tabél 3.24 Instrumén Ngumpulkeun Data Réprésentasi.....	38
Tabél 3.25 Instrumén Ngumpulkeun Data Émosi Wanoja	38
Tabél 3.26 Instrumén Ngumpulkeun Data Pangalaman Wanoja.....	38
Tabél 3.27 Instrumén Ngolah Data Diksi.....	39
Tabél 3.28 Instrumén Ngolah Data Imaji Pangrasa	39

Tabél 3.29 Instrumén Ngolah Data Imaji Panénjo	40
Tabél 3.30 Instrumén Ngolah Data Imaji Pangrungu.....	40
Tabél 3.31 Instrumén Ngolah Data Imaji Taktil.....	40
Tabél 3.32 Instrumén Ngolah Data Kecap Kongkrit.....	40
Tabél 3.33 Instrumén Ngolah Data Gaya Basa Ngumpamakeun (<i>simile</i>)	41
Tabél 3.34 Instrumén Ngolah Data Gaya Basa Lalandian (<i>metafora</i>).....	41
Tabél 3.35 Instrumén Ngolah Data Gaya Basa Rarahulan (<i>hiperbola</i>).....	41
Tabél 3.36 Instrumén Ngolah Data Gaya Basa Mindoan (<i>repetisi</i>)	42
Tabél 3.37 Instrumén Ngolah Data Gaya Basa Mijalma (<i>personifikasi</i>)	42
Tabél 3.38 Instrumén Ngolah Data Gaya Basa Kadalon (<i>pleonasme</i>).....	42
Tabél 3.39 Instrumén Ngolah Data Purwakanti Pangluyu	43
Tabél 3.40 Instrumén Ngolah Data Purwakanti Maduswara	43
Tabél 3.41 Instrumén Ngolah Data Purwakanti Larasmadya.....	43
Tabél 3.42 Instrumén Ngolah Data Purwakanti Laraswekas	43
Tabél 3.43 Instrumén Ngolah Data Téma	44
Tabél 3.44 Instrumén Ngolah Data Rasa (<i>feeling</i>).....	44
Tabél 3.45 Instrumén Ngolah Data Nada (<i>tone</i>)	45
Tabél 3.46 Instrumén Ngolah Data Amanat.....	45
Tabél 3.47 Instrumén Ngolah Data Réprésentasi.....	45
Tabél 3.48 Instrumén Ngolah Data Émosi Wanoja	46
Tabél 3.49 Instrumén Ngolah Data Pangalaman Wanoja.....	46
Tabél 3.50 Tabel Data Nomer Urutan Kawih.....	48

DAPTAR BAGAN

Bagan 2.1 Raraga Mikir	25
Bagan 3.1 Desain Panalungtikan.....	27
Bagan 3.2 Prosedur Panalungtikan	28

DAPTAR SINGGETAN

Alm.	: <i>Almarhum</i>
KATEM	: Kawih Tembang
Kc.	: Kaca
BI	: Béntang Impian
KGD	: Kagoda
LL	: Layung Langit
MÉ	: Mumunggang Éndah
NS	: Nampi Serat
TS	: Teu Sangka
SB	: Sulaya Basa
SGL	: Saguling
Prof.	: Profesor
M.Hum.	: Magister Humaniora
M.Pd.	: Magister Pendidikan
Dr.	: Doktor
S.Pd.	: Sarjana Pendidikan
S.S.	: Sarjana Sastra
S.Kom.	: Sarjana Komputer
SMA	: Sekolah Menengah Atas
SMP	: Sekolah Menengah Pertama
Spk.	: Saparakanca
LBSS	: Lembaga Bahasa & Sastra Sunda
UPI	: Universitas Pendidikan Indonesia
SWT	: <i>Subhanahu Wa ta'ala</i>
SAW	: <i>Salallahu'Alahi Wa sallam</i>

DAPSTAR PUSTAKA

- Aburahman, N (2023). *Toponimi dina Rumpaka Tembang Sunda Cianjuran (Ulikan Struktural)*. Universitas Pendidikan Indonesia
- Afiah, N & Muslim, A (2021). *Feminisme dalam Pesantren: Kajian Kritik Sastra Feminis dalam Novel Dua Barista Karya Najhaty Sharma*. International Journal of Child and Gender Studies. DOI: <http://dx.doi.org/10.22373/equality.v7i1.8900>
- Alessandro, A & Ramdhani, S (2024). *Analisis Semiotika Makna Cinta dalam Lirik Lagu Seperti Kisah – Rizky Febian*. BroadComm. DOI: <https://doi.org/10.53856/bcomm.v6i1.352>
- Andayani, R. & Mardiyana, I (2024). *Analisis Strukturalisme Dinamik Puisi “Sajak Burung-Burung Kondor” Karya W.S. Rendra*. Jurnal Kajian Ilmiah Kebahasaan dan Kesusastraan
- Anwari, P (2016). *Kajian Struktur jeung Ajén Sosial Kana Rumpaka Lagu Pop Sunda Karya Doel Sumbang*. Universitas Pendidikan Indonesia
- Arikunto, S (2010). *Metode Penelitian*. Jakarta: Bumi Aksara
- Awaluddin, D (2017). *Ajén Moral dina Rumpaka 17 Pupuh Karya Atik Soepandi pikeun Bahan Pangajaran Aprésiasi Sastra di SMA*. Universitas Pendidikan Indonesia
- Danadibrata, (2006). *Kamus Basa Sunda*. Bandung: Kiblat Buku Utama
- Febrianty, S (2023). *Rumpaka Kawih Album Degung Sunda Manis: Ulikan Struktural jeung Ajén Éstétika*. Universitas Pendidikan Indonesia
- Gusnira, A (2018). *Rumpaka Album Kawih Deudeuh jeung Geugeut Karya Eddy D. Iskandar pikeun Bahan Pangajaran Kawih di SMA Kelas X*. Universitas Pendidikan Indonesia
<https://youtu.be/ByHrOOv5dOE?si=oU4PUmflFzHhv-Wd>
- Indriyani, D (2024). *Analisis Semiotik Dalam Lirik Lagu “Amin Paling Serius” Karya Sal Priadi & Nadin Amizah*. Jurnal Pendidikan Bahasa dan Sastra Indonesia. DOI: <https://doi.org/10.20884/1.jpbsi.2024.5.1.10322>
- Inayah, R & Fauzi, M (2024). *Pembebasan Seksualitas dan Gender dalam Film The Danish Girl: Studi Analisis Teori Performativitas Judith Butler*.
- Ismawati, E & Saptarini, T (2020). *Lirik Lagu Bertema Bunga: Kajian Struktur dan Makna*. Jurnal Pendidikan Bahasa. DOI: <https://doi.org/10.31571/bahasa.v9i1.1850>

- Ismanto, (2024). *Analisis Emosi Serta Nilai Moral Tokoh-Tokoh Dalam Cerita Rakyat Malin Kundang Dan Danau Toba Karya Nuraini Dan Rosmilan Pulungan*. Bhineka
- Isnendes, (2016). *Teori Sastra Kontemporer; Formalisme, Strukturalisme, dan Semiotika*. Bandung: UPI Press
- Isnendes, (2018). *Perempuan dalam Pergulatan Sastra dan Budaya Sunda*. Bandung: Yrama Widya
- Isnendes, R (2010). *Kajian Sastra*. Bandung: Daluang Publishing
- Isnendes, R (2010). *Teori Sastra*. Bandung: CV. Wahana Karya Grafika
- Junaedi, P. (2015). *Kajian Struktur jeung Sémiotik kana Rumpaka Panambih Sanggian Mang Engkos pikeun Bahan Pangajaran Rumpaka Kawih di SMA*. Universitas Pendidikan Indonesia
- Kamil, A & Rochmaniah, A (2023). *Representasi Feminisme dalam Film Enola Holmes 2 (Analisis Semiotik John Fizke)*. Jurnal Ilmu Sosial dan Ilmu Politik (JISIP). DOI: <https://doi.org/10.33366/jisip.v13i1.2711>
- Kamus Online, sundadigi.com (2024)
- Kamus Umum Basa Sunda (1985). Tarate Bandung
- Koswara, (2021). *Sastra Sunda Modern*. UPI Press
- Lukietta, Z (2022). *Representasi Pola Komunikasi Keluarga dalam Lagu 'Bertaut' Karya Nadin Amizah*. Jurnal PIKMA
- Martin, M & Rahman, M (2023). *Tokoh Utama Dalam Novel Segala Yang Diisap Langit Karya Pinto Anugrah*. Inovasi Pendidikan
- Mulyani, N (2017). *Ulikan Struktural jeung Ajén Étnopedagogik dina Rumpaka Tembang Cianjuran Wanda Panambih Karya Mang Bakang*. Universitas Pendidikan Indonesia
- Nainggolan, (2024). *Analisis Strukturalisme: Struktur Luar dan Struktur Dalam Pada Puisi "Kauh" Karya Nuke Hanasasmit*.
- Nasruddin (2018). *Emosi dan Aspeknya*. Journal Pendidikan
- Ningrat, A (2023). *Rumpaka Kawih Album Wiwitan Puji pikeun Bahan Pangajaran Kawih di SMA Kelas X*. Universitas Pendidikan Indonesia
- Nugraha, Rahmadya Putra (2016). *Konstruksi Nilai-Nilai Nasionalisme dalam Lirik Lagu (Analisis Semiotika Ferdinand De Saussure pada Lirik Lagu "Bendera")*. Jurnal Ilmu Ekonomi dan sosial.
- Patria, D (2016). *Lirik Kawih Kliningan Gamelan Klasik Cicih Cangkurileung*.
- Pramanik, (2013). *Rumpaka Kawih Wanda Pop Sunda Karya Doel Sumbang*. Universitas Pendidikan Indonesia

- Pujasari, K (2007). *Analisis Rumpaka Kawih Tembang (KATEM) Karya Nano S.* Universitas Pendidikan Indonesia
- Purwatiningsih, (2021). *Analisis Penggunaan Diksi Dan Gaya Bahasa Pada Lirik Lagu “Bertaut” Nadin Amizah.*
- Purnama, A (2023). *Struktur jeung Ajén Atikan dina Rumpaka Album Sungkeman Wajib Belajar Sanggian Nano S.*
- Rahmi, A. (2015). *Rumpaka Tembang Pasantrén Hariring Dangding Cigawiran.* Universitas Pendidikan Indonesia
- Riani (2011). *Hubungan Antara Primary Appraisal Dengan Emosi Pada Narapidana Wanita.* Universitas Airlangga
- Safari, M (2019). *Rumpaka Kawih Sunda Islami Sanggian Mang Koko.* Universitas Pendidikan Indonesia
- Salmun, M.A (1963). *Kandaga Kasustraan.* Jakarta: Ganaco
- Saputra, D., Ferdiansyah, S., Ahmadi, Y., jeung Rosi (2018). *Analisis Struktur Fisik Puisi “Kangen” Karya W.S Rendra.*
- Septiani, (2021). *Analisis Unsur Intrinsik Dalam Kumpulan Puisi Goresan Pena Anak Matematika.* Jurnal Pujangga
- Shidiqy, A (2016). *Citra Perempuan Dalam Lagu-Lagu Dangdut.*
- Siagian, R (2024). *Representasi Feminisme dalam Lirik Lagu “Anganku Anganmu”.*
- Silaban, I (2024). *Analisis Semiotika Makna Motivasi pada Lirik Lagu “Bangun Pemuda Pemudi”.*
- Sudaryat, (2021). *Linguistik Umum (Elmuning Basa).*
- Sugiyono (2015). *Metode Penelitian Pendidikan (Pendekatan Kuantitatif, Kualitatif dan R&D).*
- Sulastri, S (2019). *Rumpaka Kawih dina Kasenian Gembyung di Désa Cibeusi.* Universitas Pendidikan Indonesia
- Sumja, R (2020). *Representasi Makna Kesendirian Pada Lirik Lagu “Ruang Sendiri”.*
- Triningsih, Titin Natalia (2011). *Representasi Marginalisasi Etnis Jawa Dalam Komedi Situasi ‘Kejar Tayang’ Di Trans Tv.* UAJY
- Ulfah, J, Firdaus, A, Suparman, F (2023). *Makna Luka Dalam Lirik Lagu Runtuh.*
- Waluyo, (1987). *Teori dan Apresiasi Puisi.* Jakarta: Erlangga.